

Paweł Churski

Programy wspólnotowe i ich struktura w systemie środków pomocowych dla Polski

1. Wprowadzenie

Pogłębiające się zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego świata pozostaje podstawowym problemem współczesnej gospodarki. Procesy globalizacji, postmodernizacji oraz integracji widoczne we współczesnej ekonomii nie prowadzą do niwelowania tych różnic. Przeciwnie zróżnicowanie to zwiększa się zarówno na poziomie państw, jak i regionów (por. G.Gorzela, B.Jałowicki, 2000).

Spójność ekonomiczna i społeczna pozostaje również podstawowym celem Unii Europejskiej (UE). Wysoki stopień dysproporcji rozwoju ekonomicznego to jeden z głównych problemów gospodarki państw członkowskich. Na fakt ten zwrócono uwagę już w *Pierwszym Raporcie na temat Spójności Ekonomicznej i Społecznej* opracowanym przez Komisję Europejską w 1996 roku¹. W celu zmniejszenia tych dysproporcji podejmuje się działania w ramach unijnych polityk. Działania te nie przynoszą jednak w pełni oczekiwanych efektów (por. A.Maura, 2002; N.Moussis, 2002; General Report..., 2002; L.Yin, G.K.Zestos). W *Drugim Raporcie na temat Spójności Ekonomicznej i Społecznej* opublikowanym w 2001r. Komisja Europejska² stwierdza, że dysproporcje ekonomiczne pomiędzy obecnymi państwami członkowskimi pomimo silnych tendencji do zbieżności, wciąż się utrzymują. Zmniejszeniu uległy natomiast różnice na poziomie regionów, jednak zmiany te są o wiele mniejsze niż zakładano.

Konsekwencją przemian geopolitycznych, jakie zaszły na przełomie lat 80-tych i 90-tych w Europie była całkowita reorientacja wymiany handlowej. Kraje Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polska w miejsce byłego ZSRR będącego dotychczas największym partnerem wymiany handlowej rozwinęły swoje kontakty z państwami Europy Zachodniej.

1 First Cohesion Report. European Commission. Brussels. 1996.

2 Second Report on Economic and Social Cohesion. European Commission. Brussels. 2001.

Nowa sytuacja gospodarcza, a także nowe uwarunkowania polityczne związane m.in. ze stowarzyszeniem państw Europy Środkowo-Wschodniej z UE, rozpoczęciem negocjacji akcesyjnych, poszerzeniem NATO stworzyły warunki do objęcia programami pomocowymi również państw kandydujących do UE. Potrzeba pilnego objęcia tych państw wsparciem z programów pomocowych była tym większa, że istniała konieczność przygotowania krajów Europy Środkowo-Wschodniej do wymogów UE oraz zmniejszenia dysproporcji w poziomie rozwoju gospodarczego między Wschodnią i Zachodnią częścią Europy.

Programy pomocowe skierowane do państw Europy Środkowo-Wschodniej w początkowym okresie, tj. w pierwszej połowie lat 90-tych pełniły przede wszystkim rolę pomocy humanitarnej dla państw bloku postsocjalistycznego, które przeżywały bardzo poważny kryzys gospodarczy będący konsekwencją transformacji gospodarki do warunków wolnorynkowych. Z czasem jednak rola tych programów uległa zmianie i stały się one ważnym instrumentem wspierającym dostosowanie gospodarek tych krajów do standardów unijnych oraz zmniejszającym ich dystans w poziomie rozwoju gospodarczego w stosunku do krajów członkowskich. Pomoc oferowana krajom Europy Środkowo-Wschodniej pochodziła z różnych źródeł i przybierała różne formy. Zawsze jednak wsparcie ze strony UE należało do bardzo znaczących. Polska ze względu na liczbę ludności i powierzchnię była i jest największym beneficjentem programów pomocowych w Europie Środkowo-Wschodniej (por. J.Warda, 1998; P.Churski, 2000a). Wielkość wsparcia dla naszego kraju oferowana ze strony Wspólnoty wzrosła po wejściu Polski do UE. Szacuje się, że Polska w bieżącym okresie programowania budżetu unijnego 2000-2006, będzie miała możliwość ubiegać się o środki w wysokości ponad 4 mld euro rocznie, tj. w wysokości odpowiadającej całkowitemu wsparciu ze strony Komisji Europejskiej, jakie otrzymaliśmy w latach 1990-2001 (por. Second Progress Report..., 2003).

Celem niniejszej pracy jest charakterystyka struktury programów wspólnotowych UE wchodzących w skład systemu środków pomocowych, z których korzysta w chwili obecnej Polska.

Podstawowym źródłem danych wykorzystanych w tym opracowaniu są publikowane i niepublikowane informacje Komisji Europejskiej, Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej w Warszawie oraz Agencji Narodowych zarządzających programami wspólnotowymi w Polsce.

2. System środków pomocowych dla Polski

System środków pomocowych dla Polski składa się z wielu składników, jakie budują szeroki wachlarz wsparcia finansowego oferowanego dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Struktura i przeznaczenie oferowanej pomocy ulegają zmianie. W ramach procesu funkcjonowania programów pomocowych wyróżnić można trzy etapy (por. P.Churski, 2000b):

I Etap - obejmujący dziesięciolecie 1989-1999 z trzema najważniejszymi źródłami pomocy:

1. Program PHARE - największy program bezzwrotnej pomocy finansowej państw UE dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej zainicjowany w 1989r. Główne dziedziny finansowane ze środków PHARE były zgodne z preferencjami UE i obejmowały: rolnictwo, restrukturyzację i prywatyzację przemysłu, finanse i bankowość, infrastrukturę, programy socjalne i ochronę środowiska. W ramach programu PHARE finansowane były również programy pomocy i współpracy przygranicznej w dziedzinie transportu, ochrony środowiska, obiektów użyteczności publicznej oraz rozwoju gospodarczego w regionach graniczących z krajami UE.
2. Programy wspólnotowe – będące przedmiotem analizy w niniejszej pracy.
3. Programy bilateralne - stanowiące odrębną od programów pomocy UE formę wsparcia dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej udzielaną m.in. przez instytucje finansowe, państwa członkowskie UE, kraje nie będące członkami UE np. USA, Japonia. Zasady udzielania pomocy oraz jej przeznaczenie określone są w tym wypadku na drodze umowy między współpracującymi stronami.

Charakter udzielanej pomocy, zwłaszcza w ramach programu PHARE, ewoluował od pomocy humanitarnej oraz doradczej i szkoleniowej w latach 1989-1993, poprzez pomoc przeznaczaną w znacznym stopniu na inwestycje (głównie regionalne) w latach 1993-1997, aż do pomocy podporządkowanej potrzebom przygotowań do integracji europejskiej w latach 1997-1999 (por. M.Kozak, 1998). Jednocześnie, w związku ze złożeniem przez państwa Europy Środkowo-Wschodniej *Wniosku o Członkostwo* w UE (1994-1996) oraz rozpoczęciem w marcu 1998r. negocjacji przedakcesyjnych z grupą pierwszych pięciu państw Europy Środkowo-Wschodniej (Czechami, Estonią, Polską, Słowenią, Węgrami) i Cyprzem, Komisja Europejska rozpoczęła prace nad nowym programem pomocy dla państw pretendujących do członkostwa w Unii (por. AGENDA 2000, 1997). Ze względu na konieczność dostosowania systemu społeczno-gospodarczego krajów Europy Środkowo-Wschodniej do norm obowiązujących we Wspólnocie, UE poprzez przyjęcie odpowiednich aktów prawnych w czerwcu 1999r. zaoferowała krajom kandydatom pomoc techniczną i finansową w postaci Funduszy Przedakcesyjnych.

II Etap - obejmujący okres od 2000r. do chwili wejścia naszego kraju do UE, tj. 1 maja 2004r. nadal z trzema zasadniczymi źródłami wsparcia wśród których najważniejsze stanowią fundusze przedakcesyjne:

1. Fundusze przedakcesyjne – stanowią największe źródło pomocy w okresie bezpośrednio poprzedzającym członkostwo Polski w UE. Ich celem jest wspieranie działań dostosowujących nasz kraj do wymogów unijnych. Wykorzystanie funduszy zaplanowano na lata 2000-2006. Należy jednak podkreślić, że w chwili przyjęcia Polski do UE, co planuje się na 1 maja 2004r. środki tych funduszy przestaną być dostępne dla naszych projektów, a w ich miejsce otrzymamy dostęp do Funduszy Strukturalnych. Wyróżnia się trzy Fundusze Przedakcesyjne³:

- a. PHARE II – przeznaczony dla projektów związanych z budowaniem zaplecza instytucjonalnego zgodnego z normami UE, wdrażaniem prawa Unii oraz wyrównywaniem różnic w rozwoju społeczno-gospodarczym. Średnioroczny budżet programu ustalono na 1560 mln euro, w tym dla Polski około 450 mln euro,
- b. SAPARD – wspierający projekty związane z modernizacją rolnictwa i rozwojem obszarów wiejskich. Średnioroczny budżet programu ustalono na 520 mln euro, w tym dla Polski około 200 mln euro,
- c. ISPA – finansujący projekty związane z infrastrukturą transportową i ochrona środowiska. Średnioroczny budżet programu ustalono na 1040 mln euro, w tym dla Polski około 360 mln euro.

2. Fundusze wspólnotowe – ogłaszane w kolejnych edycjach przez Komisję Europejską.

3. Fundusze bilateralne – zgodnie z zapisami umów dwustronnych.

III Etap – rozpocznie się w momencie przystąpienia Polski do UE. Polska zostanie objęta działaniem Funduszy Strukturalnych będących podstawowym narzędziem polityki społeczno-gospodarczej UE. System środków pomocowych będzie obejmował:

1. Fundusze strukturalne - obejmujące cztery główne fundusze⁴:

- a. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF) – którego zadaniem jest zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju regionów w państwach członkowskich UE. Środki funduszu mogą być przeznaczone na wspieranie projektów związanych z rozwojem infrastruktury,

³ Szczegółową charakterystykę Funduszy Przedakcesyjnych zawiera artykuł, s.

⁴ Szczegółową charakterystykę Funduszy Strukturalnych zawiera artykuł....., s.....

tworzeniem i utrzymaniem istniejących miejsc pracy, oraz promowaniem nowych inwestycji.

- b. Europejski Fundusz Socjalny (ESF) – którego podstawowym zadaniem jest poprawa sytuacji na europejskim rynku pracy poprzez m.in.: ułatwianie dostępu do rynku pracy, obniżanie bezrobocia, szczególnie wśród młodzieży, promowanie mobilności pracowników, wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy oraz szkolenia zawodowe.
- c. Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EAGGF) – wspierający projekty związane z modernizacją rolnictwa oraz rozwojem obszarów wiejskich.
- d. Instrument Finansowy Wsparcia Rybołówstwa (FIFG) – wspierający projekty dotyczące restrukturyzacji i modernizacji rybołówstwa i przemysłu rybnego.

Środki finansowe Funduszy Strukturalnych uzupełniona utworzony w 1993r. na mocy Traktatu z Maastricht Fundusz Spójności (Cohesion Fund). Zadaniem Funduszu Spójności jest wspieranie działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwoju transeuropejskich sieci transportowych na obszarze czterech państw członkowskich Unii, których produkt krajowy brutto na jednego mieszkańca nie przekracza 90% średniej w UE (Grecja, Irlandia, Hiszpania i Portugalia). Całość środków wsparcia finansowego unijnej polityki strukturalnej dopełniają środki czterech Inicjatyw Wspólnoty służących rozwiązywaniu specyficznych problemów rozwoju społeczno-ekonomicznego:

- a. INTERREG III – zajmuje się wzmacnianiem współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i międzynarodowej.
- b. EQUAL – zajmuje się zwalczaniem dyskryminacji i nierówności na rynku pracy oraz promuje integrację społeczną i zawodową imigrantów.
- c. URBAN – zajmuje się rozwojem infrastruktury miast europejskich, których liczba mieszkańców przekracza 100 000.
- d. LEADER + - zajmuje się wspieraniem wdrażania nowoczesnych strategii rozwoju terenów wiejskich.

Łączny budżet Funduszy Strukturalnych w latach 2000-2006 ustalono na poziomie 195 mld euro uzupełniając go dodatkowo Funduszem Spójności dysponującym 18 mld euro⁵. Polska po wejściu do UE do 2006r., tj. w ramach bieżącego budżetu Wspólnoty może ubiegać się o środki w ramach unijnej polityki strukturalnej do wysokości około 4 mld euro rocznie.

2. Fundusze wspólnotowe –ogłaszane w kolejnych edycjach przez Komisję Europejską.
3. Fundusze bilateralne – zgodnie z zapisami umów dwustronnych.

3. Programy wspólnotowe w Polsce

Programy wspólnotowe stanowią formę pomocy będącą jednym z instrumentów polityki państw członkowskich UE dotyczących życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego. Głównym celem programów wspólnotowych jest wspieranie wzajemnej współpracy między krajami członkowskimi oraz przeciwdziałanie powstawaniu konfliktów między nimi. Programy wspólnotowe mają bardzo szeroki zakres tematyczny. Wspierają współpracę w zakresie ochrony środowiska, rozwoju regionalnego, rozwoju kultury i edukacji. Programy te są ustanawiane najczęściej na okres 4-5 lat wspólną decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady UE, na wniosek Komisji Europejskiej. Nadzór nad realizacją programów wspólnotowych sprawuje bezpośrednio Komisja Europejska poprzez swoje Dyrekcje Generalne odpowiednie do sektora, w ramach którego tematycznie funkcjonuje program. Programy tego rodzaju są skierowane do wszystkich państw członkowskich UE oraz na mocy stosownych porozumień są zwykle otwarte dla państw członków Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (Norwegia, Islandia , Lichtenstein oraz Szwajcaria). Dostęp do programów wspólnotowych otrzymały również państwa stowarzyszone z UE. Każdy kraj korzystający z programów wspólnotowych jest zobowiązany do wniesienia składki tworzącej ich budżet. Wysokość składki dla danego kraju jest ustalana na podstawie wartości wskaźnika PKB i liczby mieszkańców, a w przypadku niektórych programów również przy uwzględnieniu innych wskaźników mających ścisły związek z charakterem programu. Składka wniesiona przez uczestniczący w danym programie kraj nie podlega zwrotowi, bez względu na stopień wykorzystania przez niego środków programu⁶.

⁵ Szczegółowa struktura budżetu Funduszy Strukturalnych i Fundusz Spójności w latach 2000-2006 przedstawiona jest w serwisie internetowym: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions2_en.htm .

⁶ Patrz materiały szkoleniowe Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową <http://www.ibnrg.edu.pl/eu/eu17.htm>

Polska po podpisaniu w 1995r. *Protokołu Dodatkowego* do obowiązującego *Układu Europejskiego* ustanawiającego stowarzyszenie Polski z UE uzyskała możliwość dostępu do programów wspólnotowych na podobnych zasadach jak kraje członkowskie⁷. Wsparcie w ramach programów wspólnotowych jest udzielane niezależnie od środków przekazywanych z Funduszy Przedakcesyjnych i programów bilateralnych. Dostęp Polski do programów wspólnotowych podobnie jak w przypadku innych państw korzystających z ich środków warunkowany jest wniesieniem składki, która trafia do ogólnego budżetu programów. W przypadku Polski składka ta była opłacana częściowo z środków funduszy PHARE przyznanych dla naszego kraju, a obecnie z funduszy przedakcesyjnych. Należy jednak podkreślić, że pomoc UE w zakresie opłacania składki członkowskiej będzie z roku na rok coraz mniejszy. W programach mogą uczestniczyć określone resorty, samorzady terytorialne, instytucje publiczne i prywatne oraz organizacje pozarządowe, których działalność tematycznie wiąże się z zakresem działania programów wspólnotowych. Procedura przystępowania kraju stowarzyszonego do konkretnego programu wspólnotowego jest długa. Z tych też względów Polska nie przystąpiła do wszystkich programów wspólnotowych UE, a pierwsze programy wspólnotowe zaczęły funkcjonować w naszym kraju w 1998r. W przypadku zainteresowania Polski programem, rząd powinien zadeklarować wolę przystąpienia do programu. Następnie jest ona akceptowana przez Komisję Europejską, opiniowana przez Parlament Europejski i poddawana pod obrady Rady Stowarzyszeniowej, która podejmuje ostateczną decyzję o dopuszczeniu do programu. Zasady te ulegną zmianie z chwilą przystąpienia Polski do UE. Jako państwo członkowskie otrzymamy pełny dostęp do wszystkich programów wspólnotowych. W sposób zasadniczy wzrośnie również budżet tych programów przeznaczony na finansowanie polskich projektów.

W roku 2003 Polska uczestniczy w 14 programach wspólnotowych, które dotyczą ośmiu dziedzin życia społeczno-gospodarczego (por. Programy pomocowe..., 2003):

- Badania Naukowe
 - ⇒ VI RAMOWY PROGRAM Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji UE
- Edukacja
 - ⇒ SOCRATES II
 - ⇒ LEONARDO da VINCI II
 - ⇒ MŁODZIEŻ
- Kultura i media

⁷ por. np. Z. M. Doliwa-Klepacki, 2003.

- ⇒ KULTURA 2000
- ⇒ MEDIA PLUS
- Ochrona Środowiska
 - ⇒ SAVE II
- Polityka społeczna
 - ⇒ COMBATING SOCIAL EXCLUSION
 - ⇒ COMBATING DISCRIMINATION
 - ⇒ GENDER EQUALITY
 - ⇒ INCENTIVE MEASURES IN THE FIELD OF EMPLOYMENT
- Ochrona zdrowia
 - ⇒ ZDROWIE PUBLICZNE
- Rozwój zastosowań technologii informatycznej
 - ⇒ eCONTENT
- Wspieranie administracji
 - ⇒ IDA

3.1. Badania Naukowe

3.1.1. VI RAMOWY PROGRAM Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji UE

Program ramowy jest inicjatywą UE zmierzającą do finansowego wspierania międzynarodowych programów badawczych i rozwojowych, które służą rozprzestrzenianiu się innowacji oraz rozwojowi społeczno-gospodarczemu. Wspólnoty Europejskie podjęły się tego zadania już pod koniec lat pięćdziesiątych. Pierwszym wspólnym działaniem, które w sposób istotny przyczyniło się do rozwoju technologicznego Europy, było przyjęcie w 1964r. europejskiego strategicznego programu badań w dziedzinie technologii informacyjnych - ESPRIT⁸, którego główny cel określono, jako promocję badań podstawowych w mikroelektronice. Począwszy od 1984r. wspólne działania w dziedzinie programów badawczych i rozwojowych ujmowane są w pięcioletnie programy ramowe (framework programmes). Tematyka tych programów odpowiada najważniejszym problemom naukowym i technicznym jakie stoją przed państwami Unii. Programy ramowe nie mają na celu zastąpienia programów badawczych realizowanych przez każdy z krajów, ale mają wspierać,

⁸ European Strategic Programme for Research in Information Technologies

poszerzać i koordynować te działania w skali całej Wspólnoty, zmierzając do przyspieszenia rozwoju gospodarczego państw członkowskich. Głównym celem programów jest wyrównanie opóźnień między państwami Unii Europejskiej a Stanami Zjednoczonymi i Japonią w zakresie potencjału badawczego i skuteczniejszego wdrażania nowych osiągnięć do gospodarki. Dodatkowo programy wspierają również działania informacyjne dotyczące osiągnięć Unii Europejskiej. Prowadzone w oparciu o programy ramowe badania w Europie realizowane są trójtorowo:

1. Badania realizowane przez przedsiębiorstwa i instytuty naukowe, uczelnie lub ośrodki badawcze, które na mocy kontraktów zawartych z Komisją Europejską korzystają z dofinansowania z unijnego budżetu (w wysokości najczęściej 50,0%).
2. Badania „własne” realizowane w jednej z siedzib Wspólnego Centrum Badawczego - JRC⁹. Centrum to buduje osiem instytutów zlokalizowanych w Isprze we Włoszech, Geel w Belgii, Karlsruhe w Niemczech, Petten w Holandii oraz Sewilli w Hiszpanii.
3. Badania „wspólne” realizowane poprzez badania narodowe finansowane przez poszczególne kraje, ale koordynowane w skali europejskiej przez Komisję Europejską, która zapewnia wymianę informacji i umożliwia dzielenie się doświadczeniami oraz wynikami między krajami.

Należy podkreślić, że wielkość budżetów kolejnych programów ramowych konsekwentnie wzrasta. O ile na realizację I Programu Ramowego (1984-1987) przeznaczono 3,25 mld euro, to obecnie realizowany VI Program Ramowy dysponuje budżetem 17,5 mld euro i należy do największych budżetów na świecie przeznaczonych na finansowanie badań naukowych.

Szósty Ramowy Program Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji UE (6PR) zaplanowany na lata 2002-2006 został oficjalnie uruchomiony w dniu 1 stycznia 2003r. Jest to druga edycja programu ramowego, w którym bierze udział nasz kraj. Polska już w maju 1997r. zgłosiła gotowość przystąpienia do Piątego Programu Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji (5PR). Od maja 1997r. do października 1998r. trwały nieoficjalne rozmowy między UE a Komitetem Badań Naukowych, który reprezentował Polskę w tym programie. Po otrzymaniu w październiku 1998r. mandatu negocjacyjnego rozpoczęto oficjalne kontakty, które doprowadziły do przystąpienia we wrześniu 1999r. naszego kraju do 5PR. Udział w tym programie wzięło ponad 1300 polskich instytucji (por. Polska technologia..., 2002).

Głównym celem 6PR jest działanie na rzecz powstania Europejskiej Przestrzeni Badawczej - ERA¹⁰, która stanowi wizję europejskiej nauki w przyszłości, popiera

⁹ Joint Research Centre

doskonałość naukową, konkurencyjność i innowację. Tym samym priorytetowo traktuje się rozwój „wspólnych” badań, dotychczas najslabiej rozwiniętych i nie posiadających dużego znaczenia. Idea stworzenia ERA powstała w marcu 2000r. i wynikała z konieczności skuteczniejszego wykorzystania badań naukowych w rozwoju współczesnej gospodarki. 6PR jest instrumentem finansowym przy pomocy którego ta idea może być realizowana. Obecna edycja programu ramowego przewiduje siedem priorytetowych obszarów tematycznych, zróżnicowanych pod względem budżetu (patrz tabela 1) :

1. Genomika i biotechnologia dla zdrowia
2. Technologie społeczeństwa informacyjnego
3. Nanotechnologie, oparte na wiedzy wielofunkcyjne materiały oraz nowe procesy i urządzenia produkcyjne
4. Aeronautyka i przestrzeń kosmiczna
5. Jakość i bezpieczeństwo żywności
6. Zrównoważony rozwój, globalne zmiany i ekosystemy
7. Obywatele i rządzenie w społeczeństwie opartym na wiedzy

Warto podkreślić, że w 6 Programie Ramowym Komisja Europejska przeznaczy blisko 90% środków na dwa nowe instrumenty:

Sieci doskonałość – (*Networks of Excellence – NoE*) – będące wirtualnymi centrami badawczymi, które poprzez koordynacje programów naukowych, wspólny dostęp do laboratoriów oraz wymianę kadry integrować będą kilka lub kilkanaście najlepszych naukowych instytucji europejskich. Głównym celem jest wzmocnienie współpracy naukowców i inżynierów, których badania odpowiadają priorytetom badań europejskich. Budżet projektu dotyczącego utworzenia NoE może wynosi kilkaset tys. euro i co istotne może w całości pochodzić z środków UE. Warunkiem jest uczestnictwo w projekcie co najmniej 3 placówek, w tym 2 z krajów EU lub krajów kandydujących. Są to projekty długoterminowe, o okresie funkcjonowania min. 2-3 lata.

Projekty zintegrowane – (*Integrated Projects – IP*) – które mają być podporządkowane rozwojowi konkretnej technologii i muszą służyć europejskiemu przemysłowi w zdobywaniu konkurencyjnej przewagi nad rywalami z USA i Japonii. W ramach tego instrumentu finansuje się projekty dotyczące badań zakładających „ambitne” cele i wyniki. Budżet projektu wynosi od 2 do kilkudziesięciu mln euro. Projekty mogą zgłaszać konsorcja min. 3

¹⁰ European Research Area

niezależnych partnerów z różnych krajów UE lub państw kandydujących. Czas trwania projektu ustalono na 3 do 5 lat.

Powyższe instrumenty uzupełniają działania znane z poprzedniego, 5 Programu Ramowego UE, są to (por. Fundusze szóstego, 2002):

Projekty celowe – (*Targeted Research Projects - TRP*) – posiadają ściśle zdefiniowane cele i wyniki odpowiadające priorytetom badań europejskich, które określa Komisja Europejska. Budżet tego rodzaju projektów wynosi od 100 tys. euro do kilkunastu mln euro, przy wsparciu Wspólnoty od 35 do 50%. Projekty mogą być realizowane przez min. 2 niezależnych partnerów z krajów członkowskich lub kandydujących do UE. Czas trwania projektu wynosi 2-3 lata.

Projekty Towarzyszące, Akcje Wspierające – (*Specific Support Actions – PT*) – dotyczą organizacji konferencji, seminariów, szkoleń, jak również finansują opracowanie analiz i prac eksperckich. Budżet projektów wynosi kilkaset tys. euro i może być w całości finansowany z środków Komisji Europejskiej. Teoretycznie o tego rodzaju projekt może ubiegać się pojedyncza instytucja, w praktyce są to większe korporacje. Zwykle są to projekty trwające kilka lat.

Po względem adresatów 6PR jest jednym z najbardziej elastycznych programów w Europie. Beneficjentami programów są zarówno naukowcy i instytuty badawcze, ale również samorządy, organizacje pozarządowe, małe i średnie przedsiębiorstwa, a nawet inne instytucje nastawione na zysk. Podstawowym kryterium oceny projektów nie jest oryginalność uzyskanych wyników badawczych, ale przede wszystkim transfer tych wyników gospodarczych i perspektywa korzyści ekonomicznych.

Funkcje koordynatora 6 Programu Ramowego UE w Polsce pełni *Krajowy Punkt Kontaktowy Instytut Podstawowych Problemów Techniki Polska Akademia Nauk*, ul. Świętokrzyska 21, 00-049 WARSZAWA, tel. /22/ 826-25-02. Informacje dotyczące 6PR można uzyskać również na witrynach internetowych : <http://europa.eu.int/comm/research/fp6> <http://www.cordis.lu> ; <http://www.6pr.pl> ; <http://npk.gov.pl>

3.2. Edukacja

3.2.1. SOCRATES II

Zgodnie z art. 149 i 150 Traktatu z Maastricht UE jest zobowiązana do podnoszenia poziomu i jakości kształcenia na obszarze krajów członkowskich. Jednym z narzędzi realizacji tego celu jest Program SOCRATES. Zadaniem Programu SOCRATES jest rozszerzanie współpracy europejskiej w dziedzinie edukacji obejmującej dzieci, młodzież i

dorosłych. Program SOCRATES został przyjęty do realizacji przez Wspólnotę Europejską w okresie 1995-1999 (I faza programu) i w okresie 2000-2006 (II faza programu). Polska podobnie jak inne kraje stowarzyszone przystąpiła do programu na zasadach pilotażu w roku szkolnym-akademickim 1997/1998. Oficjalne przystąpienie naszego kraju do programu miało miejsce w marcu 1998r. SOCRATES II (2000-2006) dysponuje budżetem 1 850 mln euro, czyli ponad dwukrotnie wyższym niż w pierwszej fazie. Obecnie główny cel programu został rozszerzony i obejmuje obok kwestii współpracy w zakresie edukacji, także rozwijanie poczucia jedności Europy oraz wspomaganie umiejętności przystosowania się do nowych warunków społecznych i ekonomicznych.

Program wspiera następujące inicjatywy:

- tworzenie i promocja międzynarodowych projektów, współpracy i stowarzyszeń,
- promowanie europejskiego wymiaru w szkolnictwie wyższym,
- rozwój metod kształcenia oraz wsparcie dla tworzenia materiałów dydaktycznych,
- wymiana nauczycieli i uczniów,
- międzynarodowe kursy dla kadry nauczycielskiej,
- promocja uczenia się przez całe życie

W strukturze programu w ramach poszczególnych komponentów zostały przewidziane możliwości współpracy na wszystkich poziomach i różnych obszarach działalności edukacyjnej. Program składa się z ośmiu komponentów:

1. **szkolnictwo wyższe - ERASMUS - współpraca szkół wyższych** – ma na celu promowanie powstania i funkcjonowania europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego. Obejmuje m.in. projekty związane z wymianą pracowników naukowych i studentów, współpracą w zakresie programów nauczania oraz realizacji procesu dydaktycznego, jak również projekty tworzenia europejskich sieci szkół wyższych.
2. **szkolnictwo podstawowe i średnie - COMENIUS - promowanie europejskiego wymiaru w edukacji podstawowej i średniej** – co dotyczy wspierania współpracy między szkołami, placówkami kształcenia i doskonalenia zawodowego. Projekty skierowane są zarówno do uczniów, jak również do nauczycieli. Program udziela również wsparcia działaniom związanym z promowaniem nauczania języków obcych oraz wzrostem świadomości w zakresie zróżnicowania kulturowego Europy.
3. **nauczanie języków europejskich - LINGUA – promocja nauczania języków obcych** – realizuje jeden z podstawowych celów edukacyjnych UE, tj. powszechne posługiwanie się językami obcymi. Projekty dotyczą promocji różnych metod nauczania języków obcych,

podnoszenia jakości nauczania i uczenia się, w tym również propagowania idei uczenia się przez całe życie.

4. **otwarte systemy nauki na odległość - MINERVA - wprowadzanie nowych środków i metod umożliwiających kształcenie otwarte i na odległość** – obejmuje wsparcie dla europejskiej współpracy w zakresie otwartych systemów uczenia się na odległość oraz wsparcie dla rozwoju narzędzi i technik informatyczno-komunikacyjnych wykorzystywanych w tych systemach.
5. **edukacja dorosłych – GRUNDTVIG – podnoszenie jakości kształcenia dorosłych** – wspiera ważny cel edukacyjny UE, jakim jest uczenie się przez całe życie. W ramach programu wspiera się współpracę pomiędzy placówkami kształcącymi dorosłych, która dotyczy m.in. podnoszenia kwalifikacji kadry nauczycielskiej tych placówek.
6. wymiana informacji i doświadczeń dotyczących systemu edukacji i stosowanej polityki w tym zakresie - obejmujący pomoc w zakresie tworzenia europejskiego systemu informacji edukacyjnej opartego na trzech komponentach: **EURYDICE - przygotowanie sieci wymiany w dziedzinie edukacji** - system informacji o systemie edukacji krajów biorących udział w programie, **ARION - wizyty studyjne dla osób odpowiedzialnych za kierowanie, ocenę i organizację systemu edukacji** - wizyty robocze decydentów edukacji oraz **NARIC - sieć informacyjna na temat porównywalności i uznawalności wykształcenia**.

Funkcję krajowego koordynatora programu w Polsce pełni Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, ul. Mokotowska 43, 00-551 Warszawa, tel. /22/ 622-34-47. Informacje na temat zasad składania projektów do programu SOCRATES zawierają również witryny internetowe: <http://www.socrates.org.pl> oraz http://europa.eu.int/comm/education/programmes_en.html.

3.2.2. *LEONARDO da VINCI II*

Program Leonardo da VINCI został utworzony decyzją Rady UE z dnia 6 grudnia 1994r. Realizację programu przewidziano na okres 5 lat (1995 - 1999). Program był kontynuacją wcześniejszych inicjatyw Unii Europejskiej w zakresie wstępnego kształcenia zawodowego, kształcenia ustawicznego, kształcenia otwartego i na odległość, doskonalenia metod nauczania języków obcych, wspierania współpracy uczelni i przedsiębiorstw w zakresie transferu nowych technologii oraz wyrównywania szans dostępu różnych grup społecznych do rynku pracy. Jego utworzenie wynikało z konieczności wsparcia działań zmierzających do wdrożenia w praktyce idei „uczenia się przez całe życie”, którą jako jeden z celów edukacyjnych zjednoczonej Europy określono w zapisach Traktatu o Unii Europejskiej.

Głównym zadaniem programu w jego pierwszym okresie funkcjonowania była promocja i poprawa systemu kształcenia i szkolenia zawodowego. W ramach programu podejmowane były działania dotyczące:

- rozwoju i doskonalenia krajowych systemów kształcenia i szkolenia zawodowego,
- doskonalenia przygotowania zawodowego - współpraca między uczeniami i przedsiębiorstwami obejmującą pracowników oraz studentów,
- rozwoju umiejętności językowych, upowszechniania wiedzy i innowacji w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego,

Polska przystąpiła do programu LEONARDO da VINCI podobnie jak inne kraje stowarzyszone w 1998r.

Ze względu na potrzebę dalszych działań i brak poprawy na europejskim rynku pracy Unia Europejska przedłużyła okres funkcjonowania programu ogłaszając jego drugą emisję na lata 2000-2006. Łączny budżet programu LEONARDO da VINCI II wynosi 1 150 mln euro. W obecnej edycji określono trzy główne cele:

1. Poprawa jakości systemów kształcenia i szkolenia zawodowego umożliwiająca nabycie kwalifikacji oraz przekwalifikowanie zgodnie z wymogami rynku pracy,
2. Lepszy dostęp do kształcenia ustawicznego (uczenie się przez całe życie),
3. Promowanie innowacyjności w kształceniu zawodowym oraz wzmacnianie rozwoju konkurencyjności oraz przedsiębiorczości.

Program LEONARDO da VINCI II charakteryzuje się szerokim zakresem działań na wszystkich poziomach kształcenia i szkolenia zawodowego. Istotnym jest również fakt, że program skierowany jest do zróżnicowanej odbiorcy. Mogą w nim uczestniczyć instytucje szkoleniowe, szkoły zawodowe, uczelnie i instytuty naukowe, przedsiębiorstwa, władze publiczne, itd. W ramach Programu LEONARDO da VINCI II wydzielono trzy konkursy: 2000-2002, 2003-2004, 2005-2004. Aktualnie realizowany konkurs 2003-2004 zakłada realizację trzech priorytetów (B.Puszczewicz, 2003):

1. Nadanie wartości uczeniu się – poprzez nowe podejście do kwestii uznania wartości zdobytego wykształcenia oraz wdrożenie strategii uczenia się przez całe życie.
2. Nowe formy kształcenia (uczenie się-nauczanie) i podstawowe umiejętności zawodowe – poprzez podniesienie poziomu podstawowych umiejętności (czytanie, pisanie, liczenie, obsługa komputera, znajomość języków obcych, kultura technologiczna, przedsiębiorczość, umiejętności społeczne).
3. Poradnictwo i doradztwo zawodowe – poprzez włączenie tych działań w strategię uczenia się przez całe życie.

Działania te nawiązują do zmieniającej się sytuacji na europejskim rynku pracy. Większa elastyczność rynku pracy wymusza większą elastyczność pracowników, którzy muszą dostosowywać swoje kwalifikacje i umiejętności do nowych potrzeb. Tym samym idea „uczenia się przez całe życie” staje się koniecznością w nowej europejskiej gospodarce ery postmodernistycznej.

W ramach programu zakłada się funkcjonowanie sześciu typów projektów:

1. **Projekty pilotażowe** – których celem jest podnoszenie jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz rozwój innowacyjności (ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania technologii komunikacyjnych i informacyjnych). Efektem tych procesów powinny być opracowane materiały edukacyjne np. programy nauczania, materiały szkoleniowe, itp. Budżet tych projektów nie przekracza 200 tys. euro rocznie, przy dofinansowaniu Komisji Europejskiej na poziomie do 75%. Czas trwania do 3 lat.
2. **Akcje tematyczne** – są odmianą projektów pilotażowych, które dotyczą zagadnień szczególnie promowanych przez Komisję Europejską. W obecnym konkursie szczególną wagę zwraca się na jakość kształcenia oraz dialog międzykulturowy. Budżet projektów związanych z realizacją akcji tematycznych określono na poziomie do 300 tys. euro rocznie, przy dofinansowaniu UE do 75% i okresie realizacji do 3 lat.
3. **Projekty językowe** – mają na celu wsparcie przygotowania, materiałów do nauczania i testowania znajomości języków obcych oraz rozwoju metod nauczania językowego dostosowanego do potrzeb różnych zawodów i branż gospodarczych. Projekty językowe dysponują budżetem do 200 tys. euro rocznie, przy dofinansowaniu Wspólnoty na poziomie do 75% oraz okresie realizacji do 3 lat.
4. **Międzynarodowe sieci** – są szczególnymi projektami, których zadaniem jest wspieranie sieci instytucji pochodzących z różnych krajów, które współpracują w zakresie wymiany doświadczeń i upowszechniania wyników badań dotyczących analiz zmian w zapotrzebowaniu na kwalifikacje na rynku pracy, innowacji w procesie kształcenia, itp. Budżet tych projektów nie może przekroczyć 150 tys. euro rocznie, a dofinansowanie Komisji Europejskiej ustalono na poziomie do 50%. Czas trwania projektu do 3 lat.
5. **Badania i analizy** – celem tych projektów jest tworzenie i aktualizacja opracowań badawczych i analiz dotyczących kształcenia i szkolenia zawodowego. Nie mogą one jednak dotyczyć działań szkoleniowych. Budżet projektów badawczych nie może przekroczyć 300 tys. euro rocznie, przy dofinansowaniu Komisji Europejskiej do 100% i okresie realizacji do 3 lat.

6. **Wymiany i staże** – dotyczą wyjazdów zagranicznych związanych z realizacją szkoleń, praktyk zawodowych oraz wymianą doświadczeń. Projekty te są skierowane zarówno do nauczycieli, szkoleniowców, doradców zawodowych, kierowników działów kadr i organizatorów szkoleń, jak również do uczniów, studentów i pracowników. Maksymalna dotacja na 1 osobę wynosi do 5 tys. euro + 200 euro na zarządzanie i 500 euro na przygotowanie beneficjenta. Okres pobytu za granicą wynosi od 1 tygodnia do 12 miesięcy. Czas trwania projektu do 2 lat (por. Przewodnik dla promotorów..., 2003).

Funkcję Krajowej Agencji Programu LEONARDO da VINCI pełni Biuro Kordynacji Kształcenia Kadr, Fundusz Współpracy, ul. Górnośląska 4a, 00-444 Warszawa, tel. /22/ 622-19-91. Informację na temat programu zawierają również witryny internetowe: <http://www.bkkk-cofund.org.pl> oraz <http://europa.eu.int/comm/education/leonardo/leonardo2.en.html>.

3.2.3. MŁODZIEŻ

Program MŁODZIEŻ jest kontynuacją programu MŁODZIEŻ dla EUROPY funkcjonującego dwukrotnie w okresie 1992-1994 i 1995-1999. Program MŁODZIEŻ został uruchomiony na lata 2000-2006 na podstawie decyzji Parlamentu i Rady Europejskiej z dnia 13 kwietnia 2000r. Budżet programu ustalono na 520 mln euro. Jest to program skierowany do młodych ludzi w wieku 15-25 lat, którym ma pomóc w nawiązywaniu międzynarodowych kontaktów i w wymianie doświadczeń. Działania na rzecz integracji młodzieży w Europie, które wspiera program stanowią jedno z podstawowych celów polityki edukacyjnej UE. Polska uczestniczy w programie od 1 marca 1998r.

Celem programu jest promowanie aktywności w zakresie działań podejmowanych na rzecz społeczności lokalnej, które to działania sprzyjają również indywidualnemu rozwojowi uczestników programu. Istotna jest również promocja idei Zjednoczonej Europy. Do głównych zadań programu należą (Program Młodzież, 2003):

- poszerzanie wiedzy, zdobywanie nowych umiejętności i kwalifikacji przez uczestników programu,
- promowanie wszelkich przedsięwzięć, które pomagają w rozwoju osobowości młodego człowieka,
- przygotowanie młodzieży do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym państw europejskich,
- zapoznanie młodych ludzi z bogactwem i różnorodnością kultury europejskiej,
- integracja młodych ludzi ze społeczeństwem,

- przewycięzanie barier, przełamywanie stereotypów i uprzedzeń, przeciwdziałanie dyskryminacji, promowanie tolerancji,
- zwiększanie znaczenia inicjatyw młodzieży na rzecz aktywności lokalnej.

Specyfika programu polega m.in. na jego otwartości. Mogą w nim uczestniczyć obok młodzieży z państw członkowskich i stowarzyszonych z UE również młodzi ludzie z innych państw, w tym ze Wspólnoty Niepodległych Państw, czy też państw Ameryki Łacińskiej. Program MŁODZIEŻ podzielony jest na pięć akcji, wśród których każda ma inny charakter, innych adresatów oraz różni się proponowanym zakresem działań:

1. **AKCJA 1 – Młodzież dla Europy – wymiana młodzieży** – wspiera spotkania młodzieży z różnych krajów w celu wzajemnego poznania, przedyskutowania interesujących tematów, zrealizowania wspólnych przedsięwzięć. Wymiana może dotyczyć dwóch lub więcej krajów. Nie może ograniczać się jedynie do wycieczki turystycznej. Jej efektem powinny być zrealizowane konkretne projekty.
2. **AKCJA 2 – Wolontariat Europejskie – EVS** – pozwala na wyjazdy młodzieży i ich udział jako wolontariuszy w realizacji projektów zagranicznych o zróżnicowanej tematyce: ekologiczne, socjalne, kulturowe, itp. Wsparcie obejmuje również dofinansowanie wizyt wolontariuszy w istniejących organizacjach i instytucjach non-profit.
3. **AKCJA 3 – Inicjatywy Młodzieżowe** – pomaga realizować pomysły dotyczące działań podejmowanych na rzecz społeczności lokalnej oraz wdrożenia projektu Wolontariatu Europejskiego.
4. **AKCJA 4 – Wspólne Działania** – dotyczy specjalnie ogłaszanych przez Komisję Europejską działań mających na celu integrację Programu MŁODZIEŻ z programem LEONARDO da VINCI II.
5. **AKCJA 5 – Działania Wspierające** – stanowi dodatkowy instrument zapewniający pomoc wszystkim, którzy zaangażowani są w działalność młodzieżową, w przygotowanie i obsługę Programu MŁODZIEŻ.

Narodowa Agencja Programu MŁODZIEŻ w Polsce mieści się w Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, ul. Mokotowska 43, 00-551 Warszawa, tel. /22/ 622-34-47. Informacje na temat zasad składania aplikacji do poszczególnych Akcji programu MŁODZIEŻ zawierają również witryny internetowe: <http://www.youth.org.pl> oraz <http://europa.eu.int/comm/education/youth.html>.

3.3. Kultura i media

3.3.1. KULTURA 2000

Program KULTURA 2000 jest kontynuacją trzech wcześniejszych programów wspólnotowych, w których od 1998r., na prawach państwa stowarzyszonego uczestniczyła Polska: ARIANE (1997-1999) – współpraca w zakresie literatury europejskiej, KALEJDOSKOP (1996-1999) – współpraca środowisk twórczych i wystawców oraz RAPHAEL (1997–2000) – ochrona europejskiego dziedzictwa kulturowego. Program KULTURA 2000 został ustanowiony decyzją Rady i Parlamentu Europejskiego z 14 lutego 2000r. na okres 5 lat począwszy od 1 stycznia 2000r. do 31 grudnia 2004r. Budżet całkowity programu wynosi 167 mln euro. Polska uczestniczy w Programie KULTURA 2000 na zasadach pełnoprawnego członka programu od 2001r.

Podstawowym celem programu jest wyodrębnienie wspólnej przestrzeni kulturowej dla Narodów Europy. Program wspiera projekty dotyczące współpracy kulturalnej państw uczestniczących w programie oraz wspólne projekty realizowane ramach europejskich sieci współpracy kulturalnej. Do głównych zadań programu należą (por. Programy pomocowe..., 2003; Programme Culture 2000, 2003):

- akcentowanie różnorodności kultur, jako znaczącego czynnika tożsamości europejskiej,
- promocja kultury w wymiarze międzynarodowym, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska najbiedniejszych,
- promocja dialogu kulturowego i wzajemnego poznawania kultur i historii państw Europy,
- otwarcie na kultury spoza Europy,
- wspieranie wspólnego dziedzictwa narodowego o znaczeniu europejskim,
- wykorzystanie nowych technologii społeczeństwa informacyjnego dla potrzeb promocji i upowszechniania kultury,
- uznanie kultury, jako czynnika ekonomicznego oraz integracji społecznej i obywatelskiej.

W ramach programu realizowane są cztery rodzaje projektów:

1. **Projekty długoterminowe** – wieloletnie (do 3 lat) realizowane w oparciu o umowy o współpracy zawierane pomiędzy partnerami projektu,
2. **Projekty krótkoterminowe** – jednoroczne

3. **Projekty współpracy kulturalnej** - realizowane w państwach trzecich nie uczestniczących w programie,

4. **Projekty z dziedziny książki, czytelnictwa i tłumaczeń.**

W każdym roku realizacji programu Komisja Europejska określa dodatkowe priorytety tematyczne. Przykładowo w 2003r.: preferencje dotyczą sztuk performatywnych – teatr, taniec, muzyka, sztuki liryczne, teatr uliczny, cyrk; w 2004r.: preferencje skierowane są na dziedzictwo ruchome i nieruchome, materialne i niematerialne, archiwa historyczne, biblioteki, dziedzictwo archeologiczne, a także krajobrazy kulturowe.

Budżet projektów w ramach Programu KULTURA 2000 może być dofinansowany w przez środki wspólnotowe w wysokości do 60% całkowitych kosztów, jednak nie mniej niż 50 tys. i nie więcej niż 300 tys. euro. Program skierowany jest do wszystkich instytucji działających w dziedzinie kultury.

Zgodnie z zasadami funkcjonowania programu w Polsce utworzono Punkt Kontaktowy do Spraw Kultury, który pełni funkcję koordynatora programu w naszym kraju. Jest on zlokalizowany w Departamencie Współpracy Międzynarodowej i Integracji Europejskiej Ministerstwa Kultury, ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa, tel. /22/ 828-37-91. Informacje na temat możliwości przystąpienia do programu zawierają również witryny internetowe: <http://www.mk.gov.pl/pkk> oraz <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l29006.html>.

3.3.2. *MEDIA PLUS*

Program MEDIA PLUS należy do podstawowych instrumentów wspólnotowej polityki audiowizualnej. Jego pierwsza edycja została uruchomiona decyzją Rady Wspólnoty 21 grudnia 1990r. Podstawowym zadaniem programu jest wspieranie europejskiego przemysłu audiowizualnego, nie tylko poprzez system zwrotnych i bezzwrotnych pożyczek i grantów finansowych, ale przede wszystkim poprzez tworzenie warunków do działań koprodukcyjnych, wspólnych inicjatyw, wymiany intelektualnej i handlowej. Istotnym zadaniem programu jest również rozwój dystrybucji oraz promocja twórczości europejskiej. Polska uczestniczy w programie od 2002r.

W obecnej edycji programu na lata 2000-2005 jego budżet wynosi 400 mln euro. Misją programu jest zachęcenie do tworzenia, dystrybucji i rozpowszechniania europejskich dzieł audiowizualnych na terenie Wspólnoty i poza jej granicami. Główny cel obecnej edycji to podnoszenie konkurencyjności europejskiego przemysłu filmowego (por. MEDIA. Program..., 2003). Program skierowany jest przede wszystkim do przedsiębiorstw

działających na rynku audiowizualnym. System dotacji i pożyczek wspiera cztery podstawowe rodzaje działań:

1. **Szkolenia** – skierowane do szkół filmowych i telewizyjnych, szkół wyższych, ośrodków treningowych, prywatnych przedsiębiorstw oraz organizacji zrzeszających profesjonalistów sektora audiowizualnego. Zadaniem szkoleń jest podnoszenie kwalifikacji, wzmocnienie współpracy oraz przygotowanie trenerów.
2. **Dystrybucja** – działanie skierowane do przedsiębiorstw zajmujących się dystrybucją kinową. Zadaniem jest wsparcie systemu dystrybucji kinowej oraz propagowanie szerokiego, międzynarodowego rozpowszechniania filmów europejskich.
3. **Development** – działanie skierowane jest do niezależnych europejskich przedsiębiorstw sektora audiowizualnego na wsparcie produkcji filmów fabularnych, filmów dokumentalnych, utworów animowanych i projektów multimedialnych.
4. **Festiwale i promocja** – działanie skierowane do organizatorów festiwali oraz do publicznych i prywatnych instytucji promocyjnych.

Wysokość dofinansowania lub pożyczki ze strony UE nie może przekraczać 50% ogólnych kosztów przewidywanych w budżecie projektu.

Polski Punkt Kontaktowy Programu MEDIA PLUS zlokalizowany jest w MEDIA Desk Polska, ul. Chełmska 19/21, 00-724 Warszawa, tel. /22/ 851-11-12. Informacje na temat programu zawierają również witryny internetowe: <http://www.mediadesk.org.pl> oraz http://europa.eu.int/comm/avpolicy/mediaindex_en.html.

3.4. Ochrona Środowiska

3.4.1. SAVE II

Głównym zadaniem Programu SAVE jest pomoc finansowa dla działań zmierzających do efektywnego wykorzystania energii. Pomoc skierowana jest dla administracji publicznej, organizacji pozarządowych, jednostek badawczo-rozwojowych, zakładów pracy oraz inwestorów. Głównymi celami są:

- stabilizacja wielkości emisji dwutlenku węgla na poziomie z roku 1990,
- zwiększenie konkurencyjności w przemyśle,
- przyspieszenie procesu adaptacji nowych technologii,
- zwiększenie bezpieczeństwa transportu i dostarczania paliw.

Podstawowe formy działalności wspierane finansowo przez program obejmują:

- dostosowanie prawa i standardów efektywności energetycznej,

- monitorowanie poziomu efektywności energetycznej,
- wspieranie działań zmierzających do zapewnienia efektywności energetycznej na poziomie regionalnym i lokalnym,
- doskonalenie zarządzania racjonalnym użytkowaniem energii oraz tworzenie sieci wymiany informacji w tym zakresie między krajami członkowskimi,
- projekty pilotażowe z zakresu: zintegrowanego planowania, transportu, budownictwa, oraz szkoleń,
- promocja zagadnień racjonalnego użytkowania energii jako komponentu innych programów wspólnotowych,
- tworzenie i funkcjonowanie agencji programu SAVE.

Pierwsza edycja Programu SAVE była realizowana na podstawie decyzji Rady Wspólnoty w okresie 1991-1995. Program SAVE II został zaakceptowany przez Radę UE w grudniu 1996r. na okres 1996-2000. W lutym 2000r. Program SAVE został połączony z Programem Ramowym UE ENERGIA, który określa strategię rozwoju energetyki europejskiej na lata 1998–2002. 26 czerwca 2003r. Parlament i Rada UE podjęły decyzję o uruchomieniu Programu INTELIGENTNA ENERGIA – EUROPA. Program ten jest aktualną kontynuacją Programu SAVE. Jego okres realizacji ustalono na lata 2003-2006. Budżet programu wynosi 200 mln euro. Wsparcie udzielane jest na realizację trzech podstawowych celów:

1. Rozwój nowych, odnawialnych źródeł energii.
2. Wsparcie systemu monitoringu wykorzystania energii, co sprzyja wzrostowi efektywności korzystania z różnych źródeł energii.
3. Promocja efektywnej, oszczędnej konsumpcji energii.

Program jest otwarty dla wszystkich krajów członkowskich i kandydujących do UE, w tym dla naszego kraju (por. Decision No 1230/2003/EC).

Bliższe informacje na temat programu zawierają witryny internetowe: <http://www.kape.gov.pl> oraz http://europa.eu.int/comm/energy/intelligent/index_en.html.

3.5. Polityka społeczna

3.5.1. COMBATING SOCIAL EXCLUSION - CSE

Program CSE, czyli ZWALCZANIA WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO jest instrumentem wspólnotowej polityki społecznej. Jego budżet na lata 2002-2006 wynosi 75 mln euro. Program wspiera działania na rzecz przeciwdziałania procesowi wyłączenia społecznego pewnych grup obywateli. Wsparcie kierowane jest do partnerów społecznych,

organizacji pozarządowych, uczelni wyższych, ośrodków badawczych i mediów. Promuje się projekty dotyczące współpracy, przede wszystkim w formie sieci europejskich, która dotyczy tworzenia polityki, analiz przyczyn i wskazywania trendów w zakresie tematycznym działania programu. Polska uczestniczy w programie od 2002r.

Bliższe informacje o programie zawierają serwisy internetowe Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej <http://mpips.gov.pl> oraz Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Zatrudnienia i Polityki Społecznej http://europa.eu.int/comm/employment_social/index_en.htm.

3.5.2. *COMBATING DISCRIMINATION - CD*

Program CD, czyli ZWALCZANIE DYSKRYMINACJI jest instrumentem wspólnotowej polityki społecznej. Czas trwania programu dotyczy lat 2001 – 2006. Program dysponuje budżetem w wysokości 98,4 mln euro. Głównym zadaniem programu jest wsparcie działań zwalczających wszelkie przejawy dyskryminacji i zapewniających równy dostęp do dóbr i usług. Program skierowany jest do szerokiego spektrum odbiorców od instytucji non-profit po instytuty badawcze i szkoły wyższe. Promuje się projekty w ramach których realizuje się badania i analizy trendów społecznych oraz promuje się walkę z dyskryminacją. Polska zamierza przystąpić do programu w 2003r.

Szczegółowe informacje o programie zawierają serwisy internetowe Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej <http://mpips.gov.pl> oraz Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Zatrudnienia i Polityki Społecznej http://europa.eu.int/comm/employment_social/index_en.htm

3.5.3. *GENDER EQUALITY - GE*

Program GE , czyli RÓWNOUPRAWNIENIE MĘŻCZYŹN I KOBIET jest instrumentem wspólnotowej polityki społecznej. Budżet programu na lata 2001-2005 wynosi 50 mln euro. Celem programu jest promocja równego traktowania mężczyzn i kobiet oraz wsparcie działań na rzecz równouprawnienia. Podobnie jak inne programy społeczne program GE jest skierowany do szerokiego kręgu odbiorców. Promuje się projekty związane z organizacją seminariów, konferencji, badań, analiz oraz wymian międzynarodowych, które tematycznie związane są z przeciwdziałaniem dyskryminacji. Polska planuje przystąpienie do programu w 2003r.

Informacje o programie zawierają serwisy internetowe Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej <http://mpips.gov.pl> oraz Dyrekcji Generalnej Komisji

Europejskiej ds. Zatrudnienia i Polityki Społecznej http://europa.eu.int/comm/employment_social/index_en.htm

3.5.4. INCENTIVE MEASURES IN THE FIELD OF EMPLOYMENT - IMFE

Program IMFE, czyli DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE ZATRUDNIENIE jest instrumentem wspólnotowej polityki społecznej. Program zaplanowana na lata 2001-2005, przy budżecie wynoszącym 55 mln euro. Zadaniem programu jest wspieranie działań zmierzających do wypełnienia zaleceń szczytu lizbońskiego, szczególnie w kwestii osiągnięcia zakładanego poziomu zatrudnienia i stworzenia Europejskiej Strategii Zatrudnienia. Wsparcie kierowane jest do wszystkich instytucji związanych z analizą i funkcjonowaniem rynku pracy. Jako priorytetowe traktuje się projekty będące wspólnymi akcjami europejskich partnerów dotyczącymi poprawy sytuacji na rynku pracy. Polska zamierza przystąpić do programu w 2003r.

Informacje na temat możliwości przystąpienia do programu zawierają serwisy internetowe Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej <http://mpips.gov.pl> oraz Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Zatrudnienia i Polityki Społecznej http://europa.eu.int/comm/employment_social/index_en.htm

3.6. Ochrona zdrowia

3.6.1. ZDROWIE PUBLICZNE

Program wspólnotowy dotyczący zdrowia publicznego jest nową inicjatywą UE. Decyzja o jego uruchomieniu została podjęta przez Parlament i Radę UE 23 września 2002r. Program został przygotowany na lata 2003-2008, a jego budżet wynosi 312 mln euro. Uczestnictwo Polski w tym programie wynika z zapisów *Narodowego Programu Przygotowania do Członkostwa*. W obszarze *Pomoc społeczna i zatrudnienie* nasz kraj zobowiązał się do wdrożenia standardów unijnych w zakresie zdrowia publicznego m.in. poprzez aktywny udział w programach wspólnotowych dotyczących tej tematyki. Polska uczestniczy w programie od 2003r.

W programie wyróżnia się trzy główne cele zwane również nurtami (por. *Zdrowie publiczne...*, 2003):

1. Poprawa informacji i wiedzy celem rozwoju obszaru zdrowia publicznego – m.in. budowa baz danych i systemów wymiany informacji.
2. Zwiększenie zdolności szybkiego reagowania w sposób skoordynowany na zagrożenia zdrowotne.

3. Promocja zdrowia i zapobieganie chorobom poprzez oddziaływanie na czynniki determinujące zdrowie w zakresie polityki we wszystkich obszarach i działaniach Wspólnoty.

Program promuje projekty, które związane są z czterema działaniami: **tematy przekrojowe** – np. zdrowie w krajach kandydujących; **informacje o zdrowiu** – np. e-Zdrowie, **zagrożenia zdrowotne** – choroby rzadkie i zagrożenia z ich strony, **czynniki determinujące zdrowie** – np. otyłość, alkohol, narkotyki, itp.

Decyzją Ministra Zdrowia funkcję Krajowego Punktu Kontaktowego programu pełni Biuro ds. Zagranicznych Programów Pomocy w Ochronie Zdrowia, ul. Długa 2\38/40, 00-238 Warszawa, tel. /22/ 658-22-61. Informacje na temat programu zawierają też serwisy internetowe: <http://www.bpz.gov.pl/> oraz <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/s03000.htm>.

3.7. Rozwój zastosowań technologii informatycznej

3.7.1. eCONTENT

Program eCONTENT należy również do grupy nowych programów wspólnotowych. Program został opracowany przez Komisję Europejską i przyjęty do realizacji decyzją Rady UE w dniu 22 grudnia 2000r. Stanowi on część szerszego projektu o nazwie eEUROPE. Okres realizacji programu ustalono na lata 2001- 2005. Jego łączny budżet to 100 mln euro. Program jest powiązany z innymi programami wspólnotowymi, m.in. 6PR, KULTURA 2000, IDA. Jego specyfika polega na „informatycznym” charakterze propagującym rozwój nowych technologii. Polska uczestniczy w programie od 2001r.

Głównymi celami programu eCONTENT są (por. Communication from the Commission..., 2003):

1. Tworzenie warunków dla rozwoju europejskiego przemysłu multimedialnego.
2. Stymulowanie rozwoju i powszechności użytkowania multimediiów, w tym Internetu.
3. Promowanie wymiany informacji i doświadczeń między twórcami i użytkownikami

W ramach programu wyróżnia się trzy linie tematyczne:

1. **Poprawienie dostępu do zasobów europejskiego publicznego sektora informacji.**
2. **Rozwój infrastruktury lingwistycznej w sieciach teleinformatycznych.**
3. **Stymulowanie rozwoju i dynamiki rynku informacji.**

Priorytet posiadają dwie pierwsze linie tematyczne, na które UE przeznacza po 40% ogólnych środków programu. Program oferuje pomoc przy realizacji projektów trwających od 6 do 36 miesięcy. Dopuszcza się możliwość pełnego finansowania projektu. Projekty muszą być

przygotowane, a następnie realizowane przez konsorcja 2-6 kooperantów. Mogą to być zarówno podmioty publiczne, jak i prywatne.

Krajowy Punkt Kontaktowy programu zlokalizowany jest w Ośrodku Edukacji Niestacjonarnej Akademii górniczo-Hutniczej w Krakowie, Al. Mickiewicza 30, 30-059 Kraków, tel /12/ 61-73-771. Informacje na temat programu dostępne są również w serwisach internetowych: www.econtent.agh.edu.pl oraz www.cordis.lu/econtent/policy.htm.

3.8. Wspieranie administracji

3.8.1. IDA – INTERCHANGE of DATA between ADMINISTRATION

Program IDA został zainicjowany w 1993r., gdy wraz z podpisaniem Traktatu o Unii Europejskiej zwrócono uwagę na konieczność integracji i ujednoczenia systemów informacyjnych wykorzystywanych w poszczególnych państwach członkowskich. Program formalnie został uruchomiony w 1995r. Jako główne cele programu wskazano (por. Programy pomocowe..., 2003):

1. Poprawę teleinformatycznej wymiany danych.
2. Ujednoczenie poczty elektronicznej w oparciu o standard X.400.
3. Usprawnienie zarządzania i wymiany oficjalnych dokumentów zmierzające do ujednoczenia rozwiązań.
4. Ujednoczenie rozwiązań technicznych związanych z wymianą danych.
5. Ujednoczenie ram prawnych w zakresie wdrażania i realizacji projektów dotyczących wymiany informacji w administracji.

W 1997r. zapadła decyzja o uruchomieniu drugiej edycji programu, która weszła w życie w 1999r. Program IDA II wspiera przede wszystkim projekty związane z konkretnymi działaniami UE, np. rozwój wspólnego rynku, wprowadzenie unii monetarnej, itp. W 2001r. wprowadzono kolejne zmiany, na podstawie których kraje kandydujące otrzymały dostęp do programu. Jednocześnie działanie programu został rozszerzone na obszar edukacji, kultury, migracji ludności oraz współpracy systemów wymiaru sprawiedliwości. Budżet programu na lata 2002-2004 wynosi 38,5 mln euro. Polska uczestniczy w programie od 2002r.

Krajowym koordynatorem programu jest Departament Rozwoju Informatyki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, ul. Stefana Batorego 5, 02-591 Warszawa, tel. /22/ 621-20-20. Informacje na temat programu zawierają również witryny internetowe: <http://www.mswia.gov.pl> oraz <http://www.europa.eu.int/ISPO/ida>.

4. Wnioski

Przeprowadzona charakterystyka funduszy wspólnotowych, z których korzysta Polska pozwala stwierdzić, że stanowią one ważny element systemu programów pomocowych dostępnych dla naszego kraju. Łączny budżet tych programów wynosi ponad 22,5 mld euro, w tym 78% stanowią środki VI RAMOWEGO PROGRAMU Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji UE, który może stanowić szansę na finansowanie rozwoju badań również dla polskich naukowców. Niestety dotychczasowy stopień wykorzystania środków 6PR w naszym kraju nie jest zadowalający. Ważnym składnikiem programów wspólnotowych są również fundusze edukacyjne: SOCRATES II, LEONARDO da VINCI II oraz MŁODZIEŻ. Dysponują one łącznie budżetem w wysokości ponad 3,5 mld euro. Co istotne należą one do najbardziej znanych programów wspólnotowych w Polsce, charakteryzując się jednocześnie dużym poziomem wykorzystania przez polskich beneficjentów. Pozostałe programy, ze względu na relatywnie niższe budżety oraz specyfikę związaną z wąskim zakresem funkcjonowania są mniej znane i w mniejszym stopniu wykorzystywane w naszym kraju.

Zbliżające się członkostwo Polski w UE zwiększy budżet programów wspólnotowych, o które będą mogły się ubiegać polskie instytucje i podmioty biorące udział w tych programach. Oczywiście rola i znaczenie programów wspólnotowych w kontekście wsparcia dla Polski, jakie będzie dostępne z Funduszy Strukturalnych ulegnie zmniejszeniu. Jednakże należy oczekiwać, że programy wspólnotowe, podobnie jak obecnie w państwach członkowskich, będą stanowiły w Polsce będącej już członkiem UE istotny element uzupełniający wsparcie Wspólnoty w tych obszarach życia społeczno-gospodarczego, których dotyczą.

LITERATURA

- Churski P., 2000a Programy pomocy Unii Europejskiej i ich realizacja w Polsce. W: (red.) J.J.Parysek, H.Rogacki. Procesy społeczno-gospodarcze w Polsce w końcu XX wieku. Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Bogucki Wydawnictwa Naukowe. Poznań. s. 107-131.
- Churski P., 2000b Stan, przemiany i zadania programów pomocy Unii Europejskiej dla Polski. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku. Nauki ekonomiczne. T. VII. Włocławek. s. 245 – 288.
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL, THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Concerning the mid term evaluation of the multiannual Community programme to stimulate the development and use of European digital content on the global networks and to promote linguistic diversity in the information society (eContent). COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. Brussels, 10.10.2003. COM(2003) 591 final.
- Decision No 1230/2003/EC of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 adopting a multiannual programme for action in the field of energy: “Intelligent Energy – Europe” (2003-2006) Official Journal of the European Communities. L 176. 15.07.2003. s. 0029-0036. Luxembourg.
- Doliwa-Klepacki Z. M., 2003. Unia Europejska – Polska: od członkostwa stowarzyszonego do członkostwa zwyczajnego (listopad 1989r. – marzec 2003r.). Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim. Ostrowiec Świętokrzyski.
- First Cohesion Report. European Commission. Brussels. 1996.
- Fundusze Szóstego Wspólnotowego Programu Ramowego Unii Europejskiej – Dofinansowanie projektów związanych z nowymi technologiami w priorytecie tematycznym IST – Technologie Społeczeństwa Informacyjnego. EUROFINANCE. Warszawa 2002.
- General Report on the Activities of the European Union 2001. European Commission. Brussels-Luxembourg. 2002.
- Gorzela G. Jałowiecki B., 2000. Konkurencyjność regionów. Studia Regionalne i Lokalne 1 (1) / 2000. Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego UW. Sekcja Polska Regional Studies Association. Wydawnictwo Naukowe „SCHOLAR”. Warszawa. s. 7-24.
- Inauguracja VI Programu Ramowego Badań, Rozwoju Technologicznego i Prezentacji UE w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Materiały konferencyjne. Warszawa 25-26 listopada 2002r.
- Kozak M., 1998. Między pomocą a współpracą: od programu PHARE do Funduszy Strukturalnych. W: Zagraniczna pomoc dla samorządów http://wspolnota.org.pl/sam_bazy/warda/html-3.htm.
- Maile I., 2002. The design of EU after enlargement: customs union or common market with new members. Journal of Economic Integration. 17 (2). June 2002. Center for International Economics. Sejong Institution. s. 243-261.
- Manzocchi S. (red.), 2002. The economics of enlargement. Rivista di politica economia. Seria III. Numer I – II. Rzym.
- Maura A., 2002. Developing European regions ? : comparative governance, policy networks and European integration. Ashgate. Burlington.

- Media. Program Unii Europejskiej. MEDIA Desk Polska. Warszawa. 2003.
- Moussis N., 2002. Guide to European policies. European Study Service. Rixensart.
- Polska technologia w Europie. VI Program Ramowy Unii Europejskiej. Nowe Życie Gospodarcze. Warszawa. 24 listopad 2002r.
- Program Młodzież. Przewodnik. Narodowa Agencja Programu Młodzież. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji. Warszawa. 2003.
- Programme „Culture 2000”. European Union Website. 2003 <http://www.europa.eu.int/sacdplus/leg/en/lvb/l29006.htm>
- Programy pomocowe. Sekretariat Europejski. Serwis WWW <http://fundusze.ukie.gov.pl> 2003.
- Przewodnik dla promotorów projektów Programu Leonardo da Vinci. Faza II: 2000-2006. Wersja 2003-2004. Biuro Koordynacji Kształcenia Kadr. Centrum Informacji i Dokumentacji. Fundusz Współpracy. Warszawa. 2003.
- Puszczewicz B., 2003. Leonardo da Vinci. Program Unii Europejskiej w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego 2000-2006. Krajowa Agencja Programu LEONARDO da VINCI. Warszawa. (maszynopis)
- Second Report on Economic and Social Cohesion. European Commission. Brussels. 2001.
- Second Progress Report on Economic and Social Cohesion. Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory. Communication from the Commission. Commission of the European Communities. COM (2003) 34 final. Brussels. 30.01.2003.
- Warda J., 1998. Zagraniczna pomoc dla samorządów. Informator 1998. http://wspolnota.org.pl/sam_bazy/warda/indem.html
- Yin L., Zestos G.K., Michelis L., 2003. Economic convergence in the European Union. Journal of Economic Integration. 18 (1). March 2003. Center for International Economics. Sejong Institution. s. 188-213.
- Zdrowie publiczne. Nowy Wspólnotowy Program w Dziedzinie Zdrowia Publicznego na Lata 2003-2008. Biuro ds. Zagranicznych Programów Pomocy w Ochronie Zdrowia. Warszawa. 2003.

Tabela 1

Budżet VI Programu Ramowego Badań, Rozwoju Technologicznego i Prezentacji UE

Wyszczególnienie	Kwota w mld euro
I. Działania w ramach Wspólnoty Europejskiej	
1. Ukierunkowanie i integracja badań wspólnotowych <i>(Focusing and integrating European Community research)</i>	13,285
- Genomika i biotechnologia dla zdrowia	2,255
- Technologie społeczeństwa informacyjnego	3,625
- Nanotechnologie i nanonauka, materiały wielofunkcyjne oraz nowe procesy i urządzenia produkcyjne	1,300
- Aeronautyka i badania kosmiczne	0,685
- Zrównoważony rozwój, globalne zmiany i ekosystemy	2,120
- Obywatele i sprawowanie władzy w społeczeństwie opartym na wiedzy	0,225
- Działania specyficzne – szerszy zakres badań	1,300
Pozanuklearne działania Wspólnego Centrum Badawczego – JRC	0,760
2. Działania na rzecz stworzenia Europejskiego Obszaru Badawczego <i>(Structuring the European Research Area)</i>	2,605
- Badania i innowacje	0,290
- Zasoby ludzkie	1,580
- Infrastruktura badawcza	0,655
- Nauka i społeczeństwo	0,080
3. Wzmacnianie podstaw ERA <i>(Strengthening the foundations of the ERA)</i>	0,320
- Wsparcie na rzecz koordynacji działań	0,270
- Wsparcie na rzecz spójnego rozwoju polityki	0,050
RAZEM	16,270
II EUROATOM	
- Zarządzanie odpadami radioaktywnymi	0,090
- Kontrolowana fuzja termonuklearna	0,750
- Ochrona radiacyjna	0,050
Inne działania	0,050
Działania Wspólnego Centrum Badawczego – JRC	0,290
RAZEM	1,230
RAZEM BUDŻET VI PROGRAMU RAMOWEGO	17,500

Źródło: Inauguracja VI Programu Ramowego Badań, Rozwoju Technologicznego i Prezentacji UE w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Materiały konferencyjne. Warszawa 25-26 listopada 2002r.